INTERCULTURALITATEA ÎNVĂȚATĂ PRIN EXPERIENȚE NONFORMALE

Olga DICUSARĂ,
asistent universitar, doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-9387-465X

Rezumat. *Într-un context globalizat, în care mobilitatea și diversitatea sunt realități cotidiene, învățarea interculturală prin experiențe nonformale reprezintă o cale esențială pentru construirea unor comunități bazate pe respect reciproc și colaborare. Aceasta nu doar că facilitează interacțiunea între persoane cu experiențe și valori diferite, dar creează și oportunități de învățare prin experiență directă, contribuind la dezvoltarea unor competențe esențiale pentru conviețuirea armonioasă într-o societate multiculturală.*

Activitățile nonformale, precum schimburile internaționale, proiectele de voluntariat, simulările sociale sau atelierele de educație prin artă, permit participanților să depășească stereotipurile și să dezvolte empatie, gândire critică și abilități de comunicare interculturală. Mai mult, metodele de educație interculturală desfășurate în contexte nonformale încurajează participarea activă a indivizilor la viața comunității, promovând valori precum solidaritatea, echitatea și incluziunea.

Din acest considerent, prin acest articol, ne propunem să evidențiem rolul educației nonformale în formarea competențelor interculturale și să subliniem impactul acestor metode asupra dezvoltării unei societăți mai incluzive și mai deschise.

Cuvinte-cheie: *diversitate culturală, interculturalitate, competență interculturală, educație nonformală, activități nonformale.*

INTERCULTURALITY LEARNED THROUGH NON-FORMAL EXPERIENCES

Summary. *In a globalized context, where mobility and diversity are everyday realities, intercultural learning through non-formal experiences represents an essential pathway for building communities based on mutual respect and collaboration. This approach not only facilitates interaction between individuals with different experiences and values but also creates opportunities for direct experiential learning, contributing to the development of essential skills for harmonious coexistence in a multicultural society.*

Non-formal activities, such as international exchanges, volunteer projects, social simulations, or art education workshops, enable participants to overcome stereotypes and develop empathy, critical thinking, and intercultural communication skills. Furthermore, intercultural education methods carried out in non-formal settings encourage individuals to take an active role in community life, promoting values such as solidarity, equity, and inclusion.

For this reason, through this article, we aim to highlight the role of non-formal education in developing intercultural competencies and to emphasize the impact of these methods on fostering a more inclusive and open society.

Keywords: *cultural diversity, interculturality, intercultural competence, non-formal education, non-formal activities.*

Introducere

Într-o lume marcată de diversitate culturală și de interacțiuni tot mai frecvente între persoane din medii diferite, educația interculturală devine o necesitate fundamentală. Tradițional, școala a fost considerată principalul spațiu de formare a competențelor interculturale, însă realitatea contemporană demonstrează că învățarea nu se limitează doar la mediile formale de învățare.

Interculturalitatea nu poate fi însușită doar prin teorie; ea trebuie trăită, experimentată și interiorizată. Educația nonformală, prin metode interactive și experiențe practice, oferă oportunități valoroase pentru dezvoltarea unei înțelegeri autentice a diversității culturale, promovând empatia, toleranța și cooperarea.

Activitățile nonformale, precum schimburile internaționale, proiectele de voluntariat, atelierele de storytelling sau simulările sociale, creează contexte de învățare autentică, în care participanții descoperă diversitatea nu ca pe o barieră, ci ca pe o resursă de dezvoltare personală și socială. Aceste experiențe oferă tinerilor oportunitatea de a interacționa direct cu alte culturi, de a depăși stereotipurile și de a-și forma o gândire critică în raport cu realitățile sociale și culturale ale lumii în care trăiesc.

Prin intermediul experiențelor trăite în contexte diverse, indivizii devin mai conștienți de propriile identități culturale, dar și mai deschiși în raport cu alte perspective. Astfel, educația nonformală contribuie nu doar la dezvoltarea personală, ci și la crearea unui climat social favorabil cooperării și dialogului intercultural.

În acest sens, integrarea metodelor nonformale în strategiile educaționale poate avea un impact semnificativ asupra modului în care societatea gestionează diversitatea, transformând-o într-o resursă valoroasă pentru progres și coeziune socială.

Abordare conceptuală. Educația, în general, pregătește ființele umane pentru dezvoltarea activităților lor pe tot parcursul vieții. Prin urmare, trebuie să fie un aspect permanent al vieții fiecărui cetățean. Recunoscând că educația reprezintă un mijloc important de a stimula dezvoltarea și progresul global, aceasta ar trebui să ofere oportunități pentru ca toți să aibă acces la o educație semnificativă și de calitate pe tot parcursul vieții, prin căi de învățare flexibile, fie ele formale sau nonformale.

În Obiectivul 4 de Dezvoltare Durabilă, Ținta globală 4.7 afirmă că : „Până în anul 2030, toți elevii trebuie să dobândească cunoștințele și abilitățile necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, inclusiv, printre altele, prin educația pentru dezvoltare durabilă și stiluri de viață durabile, drepturile omului, egalitatea de gen, promovarea unei culturi a păcii și non-violenței, cetățenia globală și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă” [9].

Aceasta se adresează elevilor de toate vârstele și include toate formele și modalitățile de organizare a procesului educațional realizate atât în context formal, nonformal sau informal de învățare.

Învățarea interculturală a fost dezvoltată și aplicată în mod special în activități educaționale nonformale cu tinerii. Instrumentele de cercetare și practică au fost dezvoltate în special în anii 1980 și 1990, pornind de la activitatea Centrului European de Tineret al Consiliului Europei și, ulterior, extinse și aprofundate în cadrul diferitelor programe de tineret ale Comisiei Europene. Pachetul educațional „Toți diferiți – Toți egali”, publicat în 1995 de Consiliul Europei, a fost probabil una dintre primele încercări de a crea o punte între sistemele de educație formală și nonformală, precum și de a analiza rolul învățării interculturale în abordarea diversității din propriile noastre societăți.

Cu toate acestea, educația formală primește, ca de obicei, mai multă atenție și, astfel, mai multă susținere din partea cercetătorilor. Învățământul tradițional aderă adesea la o abordare „universală”, care poate să nu răspundă stilurilor diverse de învățare, intereselor și abilităților elevilor. Ca urmare, sunt aduse multe critici privind eficiența sa în promovarea creativității, gândirii critice și adaptabilității – competențe considerate esențiale într-o lume în continuă schimbare [1, p. 104].

Nemulțumirile față de sistemele educaționale centrate exclusiv pe programele de studiu formale au stimulat recunoașterea și promovarea educației nonformale ca alternativă valoroasă. În primul rând, progresele tehnologice au făcut ca accesul la informații și resurse educaționale online să fie mai ușor ca niciodată, permițând învățarea autodirijată [5, p. 277]. În al doilea rând, natura în schimbare a muncii și a economiei necesită un set de competențe mai dinamice și mai adaptabile, pe care educația nonformală le oferă adesea [4].

Mai mult, H. Yucedal [14, p. 561] subliniază că există o recunoaștere tot mai mare a faptului că învățarea are loc pe tot parcursul vieții, care nu se limitează la o anumită perioadă de școlarizare formală. Astfel, educația nonformală poate fi privită ca o opțiune pentru educația formală în cadrul proceselor continue de învățare ale oamenilor. Este adesea oferită pentru a asigura dreptul universal al tuturor indivizilor la educație. Ea urmărește să răspundă nevoilor oamenilor de toate vârstele, dar nu aplică neapărat o structură sau un parcurs continuu. Conduce, de obicei, la o calificare care nu este formal recunoscută sau încadrată într-un program educațional corespunzător formalizat sau acreditat, cuprinzând diverse tipuri de programe, precum alfabetizarea adulților sau a tinerilor, programe de abilități pentru viață sau programe de dezvoltare socială sau culturală.

Educația nonformală implică indivizii și relațiile lor sociale și se naște din interesele și nevoile acestora. După cum subliniază E. J. Brown [2, p. 89], educația

nonformală, atunci când este orientată spre justiția socială, întărește exercitarea cetățeniei. J. Kalenda și I. Kocvarová [7, p.150] evidențiază rolul acestui model de educație într-o societate expusă riscurilor, iar J. Willems [13, p. 17] adaugă că educația nonformală a fost utilizată ca mecanism în țările mai puțin dezvoltate pentru a reduce asimetriile în indicele de dezvoltare umană.

R. A. Terrazas-Marín [11, p. 119] consideră că există o complementaritate între educația formală și cea nonformală, subliniind importanța celei din urmă ca mijloc de a oferi moduri alternative de învățare și de a contribui la o mai bună integrare între educație și drepturile omului.

Atenția tot mai mare acordată dialogului intercultural ca proces social și politic nu diminuează potențialul și relevanța învățării interculturale ca proces de învățare planificat. Dimpotrivă, atunci când tensiunile legate de identități și apartenențe ies la suprafață în dezbaterea și discursul public, agravate de crizele economice și sociale care par endemice pentru mulți tineri, convingerile legate de valori devin cele mai importante. Mai ales atunci când aceste valori și convingeri sunt întemeiate pe cunoștințe, practică și experiențe reflectate.

P. Werquin [12, p. 33] recunoaște că aproximativ jumătate din efortul educațional din ultimul deceniu în țările în curs de dezvoltare se datorează în primul rând sectorului nonformal. C. Latchem oferă multiple exemple ale rolului programelor de educație nonformală în satisfacerea nevoilor imediate ale comunităților locale în ceea ce privește egalitatea de gen, refugiații sau integrarea foștilor deținuți [8]. O caracteristică-cheie a educației nonformale este că aceasta este destinată să ajute populațiile care au mai puține oportunități de acces la școlarizarea obișnuită, cum ar fi persoanele sărace, marginalizate, analfabete și șomeri sau capacitatea de a prospera în comunități unde resursele sunt mai limitate din perspectiva costurilor și a timpului.

Tinerii, în special, participă la o gamă largă de activități în afara sistemelor tradiționale de educație și formare. Aceste activități sunt desfășurate în asociații și cluburi de tineret, centre de tineret, în asociații și centre sportive, centre și asociații culturale sau de mediu, în activități de promovare a sănătății, activități de voluntariat și alte activități sociale, precum și în programe internaționale de schimb și mobilitate.

Marea varietate de activități face ca clasificarea acestora să fie o sarcină complexă, așa cum subliniază M. M. Herrera (2006) [6, p.17]. Totuși, în ceea ce privește sectorul tineretului, potrivit autoarei, activitățile de educație nonformală pot fi clasificate (Tabelul 1):

Tabelul 1. *Tipologia activităților nonformale (Herrera M. M, p.17)*

Laturile educației	Exemple de activități
Educația pentru schimbare și dezvoltare	Activități menite să sprijine dezvoltarea socială și să îmbunătățească condițiile de trai ale unei comunități, prin utilizarea resurselor locale și implicarea membrilor acesteia (proiecte de voluntariat comunitar, organizarea festivalurilor culturale, ateliere de dezvoltare comunitară etc.).
Educația pentru timpul liber	Desfășurarea de activități educative în timpul liber (concursuri de știință, jocuri educative, cluburi de lectură, grupuri de discuții despre cărți și filme educative, ateliere de gătit etc.).
Educația pentru mediu	Învățarea respectării și protejării mediului înconjurător (seminarii ecologice, workshopuri de reciclare creativă, zile de voluntariat în natură, drumeții tematice, acțiuni de ecologizare).
Educația socială	Dezvoltarea competențelor sociale individuale și de grup (sesiuni interactive, ateliere de comunicare nonviolentă, proiecte de integrare socială și de mentorat între tineri din diferite medii).
Educația ocupațională	Dobândirea de competențe profesionale în vederea integrării eficiente pe piața muncii (cursuri de formare profesională, stagii de practică etc.).
Educația pentru sănătate	Prevenirea diferitor tipuri de maladii și promovarea unui stil de viață sănătos (organizarea unor ateliere despre alimentația sănătoasă, campanii de sensibilizare, evenimente de informare și prevenire a bolilor etc.).
Educația pentru consum	Dezvoltarea conștiinței critice și a unor practici responsabile în ceea ce privește consumul (ateliere de educație pentru consum responsabil, workshopuri, proiecte de reciclare și reducere a deșeurilor etc.).
Educația pentru cetățenie democratică și drepturile omului	Dezvoltarea valorilor precum egalitatea, respectul pentru diversitate, participarea democratică, cetățenia activă etc. (dezbateri și dialoguri pe teme de diversitate și respect, jocuri de simulare etc.).
Educația economică	Creșterea gradului de conștientizare privind lupta împotriva sărăciei și necesitatea sprijinirii și cooperării cu țările în curs de dezvoltare (campanii de strângere de fonduri, proiecte educaționale despre cum să ajutăm comunitățile defavorizate, ateliere de conștientizare a sărăciei globale etc.).

Educația pentru pace	Promovarea culturii păcii, încurajarea comportamentului nonviolent și gestionarea pozitivă a conflictelor (workshopuri de mediere și tehnici de comunicare nonviolentă, organizarea de evenimente, campanii care promovează cultura păcii și nonviolența etc.).
Educația interculturală	Sensibilizarea comunităților asupra valorii pozitive a diversității culturale și crearea unor relații de cooperare și comunicare echitabile între persoane din medii culturale diferite (proiecte de schimb cultural, tabere de vară, organizarea săptămânilor culturale etc.).
Educația pentru egalitatea de gen	Schimbarea și îmbunătățirea oportunităților femeilor și bărbaților în diverse domenii ale vieții: la locul de muncă, mediul social, mediul educațional etc. (seminarii și sesiuni de formare pentru tineri despre rolurile de gen, workshop-uri interactive, m**arșuri și evenimente publice, dezbateri tematice** între tineri și experți, **voluntariat internațional**).

Într-un moment în care atât Consiliul Europei, cât și Comisia Europeană își fundamentează activitățile de politică de tineret pe drepturile omului și educația pentru drepturile omului, competențele de învățare interculturală sunt mai importante ca oricând. Pregătirea viitorului Cetățean Global care:

- devine conștient de lumea întreagă și își înțelege rolul său ca cetățean mondial;
- respectă și valorizează diversitatea;
- înțelege cum funcționează lumea;
- este angajat în promovarea justiției sociale;
- se implică în mod constant în viața comunității, de la contextul local până la cel global;
- colaborează cu alții pentru crearea unei lumi mai echitabile și mai sustenabile;
- își asumă responsabilitatea pentru acțiunile lor, reprezintă obiectivul principal al Educației pentru Cetățenie Globală, care: „... echipează educabilii pentru angajamente critice și active față de provocările și oportunitățile vieții într-o lume în schimbare rapidă și interdependentă. Este transformativă, dezvoltând cunoștințele și înțelegerea, abilitățile, valorile și atitudinile de care educabilii au nevoie pentru a participa pe deplin într-o societate și economie globalizată și pentru a asigura o lume mai justă, mai sigură și mai durabilă decât cea pe care au moștenit-o” [10].

Intenția este ca învățarea transformativă să fie aliniată cu realitățile globalizării, sprijinind gândirea critică și „angajamentul activ” al educabililor pentru un viitor mai bun și mai sustenabil.

În **concluzie**, menționăm că dezvoltarea competențelor interculturale prin experiențe nonformale reprezintă un element esențial în pregătirea indivizilor pentru o societate globalizată, în care diversitatea culturală este omniprezentă. Spre deosebire de abordările formale, metodele nonformale oferă contexte de învățare mai flexibile și mai interactive, facilitând nu doar transmiterea de cunoștințe, ci și dezvoltarea unor atitudini deschise, bazate pe empatie, respect și colaborare.

Având în vedere impactul profund al acestor experiențe, este necesar ca educația nonformală să fie recunoscută și susținută ca un element complementar al educației formale. Investiția în astfel de metode reprezintă o strategie esențială pentru construirea unei societăți bazate pe toleranță, dialog și cooperare, capabilă să răspundă provocărilor lumii contemporane.

Referințe bibliografice:

1. ALMEIDA, F., MORAIS, J. (2023). Strategies for developing soft skills among higher engineering courses. In: *Journal of Education* 203(1), pp. 103–112.
2. BROWN, E.J. (2018). Practitioner perspectives on learning for social change through non-formal global citizenship education. In: *Education, Citizenship and Social Justice* 13(1), pp. 81–97.
3. COLARDYN, D., BJORNAVOLD, J. (2004) Validation of formal, non-formal and informal learning: policy and practices in EU member states. In: *European Journal of Education* 39(1), pp. 69–89.
4. EXPÓSITO LÓPEZ, J., ROMERO-DÍAZ DE LA GUARDIA, J.J. et al. (2019). Enhancing skills for employment in the workplace of the future 2020 using the theory of connectivity: shared and adaptive personal learning environments in a Spanish context. In: *Sustainability* 11(15), 4219.
5. HALEEM, A., JAVAID, M. et al. (2022). Understanding the role of digital technologies in education: a review. In: *Sustainable Operations and Computers* 3, pp. 275–285.
6. HERRERA, M. M. (2006). La educación no formal en España. In: *Revista de Estudios de Juventud*, No. 74, Instituto de la Juventud de España (INJUVE), pp 11-26.
7. KALENDA, J., KOCVAROVÁ, I. (2022) Participation in non-formal edu-

cation in risk society. In: *International Journal of Lifelong Education* 41(2), pp. 146–167.

8. LATCHEM, C. (2018). Open and Distance Non-formal Education in Developing Countries. Heidelberg: Springer, 178 p. ISBN: 978-981-10-6740-2
9. OBIECTIVELE DE DEZVOLTARE DURABILĂ (2017). [citat: 13 februarie 2024]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/obiectivele_de_dezvoltare_durabila.pdf
10. OXFAM (2015). Education for Global Citizenship: A Guide for Schools. [citat: 17 februarie 2024]. Available at: https://www.oxfam.org.uk/education/who-we-are/global-citizenship-guides/
11. TERRAZAS-MARÍN, R.A. (2018). Developing non-formal education competences as a complement of formal education for STEM lecturers. In: *Journal of Education for Teaching* 44(1), pp. 118–123.
12. WERQUIN, P. (2010). Recognition of Non-Formal and Informal Learning: Country Practices. Paris: OECD Library, 65 p.
13. WILLEMS, J. (2015). Individual perceptions on the participant and societal functionality of non-formal education for youth: explaining differences across countries based on the human development index. In: *International Journal of Educational Development* 44, pp. 11–20.
14. YUCEDAL, H. (2022). Learning strategies in lifelong learning. In: *International Journal of Social Science Research and Review* 5(9), pp. 559–565.